

bleef het niet bij. Vóór de oorlog was er al op aangedrongen dat het bedrijfsleven zelf uitvoerende taken van 'Den Haag' zou overnemen en Hirschfeld, geenszins voorstander van 'ambtenarij', was in de nieuwe verhoudingen graag bereid aan die wensen tegemoet te komen. Eerder schetsten wij hoe voor het niet-agrarische bedrijfsleven door de Organisatie-Commissie Woltersom hoofd-, bedrijfs- en vakgroepen in het leven geroepen werden – hetzelfde geschiedde nu op de agrarische sector en kon daar ook gemakkelijker plaatsvinden omdat er in de vorm van de crisiscentrales al organisaties bestonden die alle producenten en handelaren omvatten. Voor de nieuwe organisatorische structuren werd eind maart '41 de grondslag gelegd in het Organisatiebesluit Voedselvoorziening-1941¹ hetwelk bepaalde dat, evenals op het door de commissie-Woltersom bestreken terrein geschied was, nieuwe lichamen 'in de zin van artikel 152 van de Grondwet' ingesteld zouden worden – lichamen dus met verordenende bevoegdheid; hun verordeningen en besluiten konden overigens door Hirschfeld geschorst of vernietigd worden.² Die verordeningen en besluiten zouden betrekking hebben op het gehele terrein van de productie, de invoer, de afzet en de verdeling van agrarische producten, daarbij inbegrepen de vestiging, uitbreiding of beperking van bedrijven, het verlenen van vergoedingen, het vaststellen van prijzen en het opleggen van verplichtingen tot inlevering van enig agrarisch product. Het duurde geruime tijd voor de nieuwe lichamen (die geleidelijk de taak van de crisiscentrales zouden overnemen) alle ingesteld waren; pas in augustus '42 was dat het geval. Drie 'hoofdbedrijfsschappen' waren toen in het leven geroepen: voor zuivel, margarine, vetten en oliën, voor akkerbouwproducten en voor tuinbouwproducten; daarnaast waren er twee 'bedrijfsschappen' gekomen: voor vee en vlees en voor pluimvee en eieren.

Om twee redenen kregen deze hoofdbedrijfs- en bedrijfsschappen een reëlere taak dan de hoofd-, bedrijfs- en vakgroepen op de sectoren van handel en nijverheid: ten eerste waren zij de voortzetting van lichamen die al bijna tien jaar bestonden, en ten tweede stond tegenover de twintig en meer rijksbureaus die in feite, uiteraard volgens de aanwijzingen van de bezetter en van het departement, de sectoren van handel en nijverheid beheersten, slechts één rijksbureau op de sector van de voedselvoorziening: het rijksbureau van Louwes. Dat rijksbureau had minder greep op wat in feite gebeurde; het trachtte dat alles wel goed te volgen en onder algemene controle te houden

¹ VO 69/41 (*Verordeningenblad*, 1941, p. 279-291). ² Dit is, voorzover bekend, nimmer geschied. Hirschfeld had het apparaat niet om zodanig ingrijpen voor te bereiden.